

V.G.K.

Blandinia Studentencursus

Studiehulp voor en door studenten

Historische kritiek

Casuslijst: DEEL 2

Prof. dr. Jan Dumolyn

Academiejaar 2021-2020: 1^e Bachelor

VOORWOORD

Disclaimer: Deze studentencursus is gemaakt door en voor studenten. Graag wijzen we erop dat deze studentencursus enkel een hulpmiddel is. Deze stucu mag in geen geval beschouwd worden als een volwaardige vervanging van ander leermateriaal en we raden van harte aan om de lessen steeds bij te wonen. Stucu's mogen ook in geen geval door leden gekopieerd, gescand of op een andere manier verspreid worden. Dank voor jullie begrip.

Beste studenten,

Deze studentencursus biedt jullie een overzicht aan van de te kennen casussen uit de laatste drie lessen van het academiejaar 2021-2022 uit de lescolleges van prof. dr. Dumolyn. De casussen zullen inhoudelijk besproken worden en tevens in verband gebracht worden met de cursus. We willen wel benadrukken dat de studentencursus opgevat dient te worden als een hulpmiddel bij het instuderen en het dus zeker niet de hoorcolleges of het handboek 'Historici en hun métier' vervangt. De casusvraag op het examen staat slechts op een kwart van de punten, en ook bij die vraag zijn kennis van handboek en hoorcolleges onontbeerlijk.

Verder is zeker een dankwoordje op zijn plaats voor de studiepraesides van de vorige jaren, Matthis Provoost, Ferre Windey, Niels Fieremans, Andy de Jonghe, Adeline Moons, Roos Baudewyns en Lennert Van Nuffel op wiens werk deze casuslijst voortbouwt. Ten slotte willen wij ook benadrukken dat deze casuslijst niet sluitend is. Ook in het boek staan een aantal casussen die niet in deze studentencursus zijn opgenomen. Het boek studeren is en blijft de basis om te slagen voor dit vak.

Indien je nog met verdere vragen zit of opmerkingen en suggesties over de casuslijst aarzelt dan zeker niet ons te mailen naar studie@vgkgent.be.

Verder rest ons alleen nog jullie nog veel goede moed en succes te wensen!

Ilyo Uyttenhove en Milla Sels, V.G.K. studiecél 2021-2022

Casus: De linguistic turn: traditie en vernieuwing in de filologische methodes: DemocrATS

Woorden zijn pure conventies en veranderen steeds. Een historicus dient steeds rekening te houden met de historische context en de signalen goed te decoderen. Deze casus toont aan hoe men onder invloed van de taalkunde in de historiografie meer aandacht voor taal gaat krijgen. En hoe verschillende doelgroepen dezelfde gebeurtenis anders gaan decoderen.

Tijdens een debat tussen presidentskandidaten Nixon en Kennedy werden er peilingen gedaan bij de mensen thuis over wie dat zij vonden dat het debat had gewonnen. Hieruit bleek dat luisteraars vonden dat Nixon het beter deed. Kijkers waren dan weer meer te vinden voor Kennedy. Dit komt omdat Kennedy er jonger en knapper uitzag dan zijn tegenstander Nixon.

Een voorbeeld van een verkiezingscampagne die beïnvloed werd door spindoctors en communicatiespecialisten, is de Republikeinse campagne in de VS uit 2000 naar aanleiding van de presidentsverkiezingen tussen Al Gore en George W. Bush. Al Gore lijkt de wind in de zeilen te hebben en zal ook uiteindelijk de popular vote krijgen. In het korte filmpje zie je hoe de Republikeinen gebruik maakten van bewuste beïnvloeding, reclametechnieken en spelletjes met taal. Zo was er een reclamefilmpje waarin het woord 'bureaucrats' (verwijzend naar de Democraten) geprojecteerd werd. De letters R-A-T-S bleven echter een seconde langer op het scherm, waarmee men de Democraten dus wou associëren met ratten. Dit was een deel van een grote anticampagne door de Republikeinen, waarbij ze Gores uitspraken vergroten en tegen hem gebruikten. Het werd vrij vlug ontmaskerd, deed veel stof opwaaien en zou in het nadeel van de Republikeinen spelen. Toch won Bush de verkiezingen, dankzij het kiesstelsel.

Casus: Belang van semantiek II: Viktor Klemperer, Lingua tertii imperii

De historische semantiek is een belangrijk hulpmiddel voor de historicus. Het bestudeert hoe een term diverse betekenissen kan aannemen, verschillend in de tijd, in de ruimte, volgens sociaal en intellectueel milieu. De historische semantiek kan ook nuttig zijn omdat het gebruik van bepaalde termen door personen en groepen een bruikbare graadmeter is voor het ontdekken van geestelijke en politieke 'klimaten'.

Een voorbeeld van die laatste functie is de in 1947 uitgegeven studie 'LTI (Lingua Tertii Imperii). Notizbuch eines Philologen' van de Duits-Joodse filoloog Viktor Klemperer. Hierin benadert hij de evolutie van het taalgebruik van het naziregime en de manier waarop het naziregime geleidelijk bezit heeft genomen van de geesten en opvattingen van de bevolking heeft gekneed naar heroïsche daden en opofferingsgezindheid. Het naziregime maakte gebruik van enorm veel neologismen, zoals 'Totalkrieg', 'Blitzkrieg', 'Nervenkrieg' of 'Endsieg'. Klemperer gaf ook een uitzonderlijk oorlogsdagboek uit en wees erop dat het woord 'Volk' enorm veel voorkwam in toespraken en teksten.

Hij stelde het zo: 'woorden kunnen nietige stukjes arsenicum zijn, ze worden ongemerkt ingeslikt en lijken geen uitwerking te hebben, maar na enige tijd is de gifwerking er toch. Als iemand maar lang genoeg 'fanatiek' zegt in plaats van 'heldhaftig' en 'deugdzaam', gelooft hij tenslotte echt dat een fanaticus een deugdzame held is en dat je zonder fanatisme geen held kunt worden'.

Klemperer, gemarginaliseerd tijdens WO II omwille van een klein percentage joods in zijn bloed, werd een gevierd hoogleraar in de DDR, maar bleef filologisch onderzoek doen. Hij bestudeerde nu het taalgebruik van de SED (staatspartij DDR) en de politieke manipulatie die ze hanteerde. Hij ontdekte nieuwe slagwoorden, zoals 'kämpferisch' en 'gigantisch', taal waarmee het nieuwe regime eveneens haar bevolking wilde beïnvloeden.

Casus: Belang van semantiek I: Foto kanselier Schröder (2001)

Deze casus toont het belang van de semantiek aan, de wisselende inhoudelijke betekenis van woorden, in deze casus toegepast op het decoderen van foto's.

Dit voorbeeld vond in Duitsland plaats. In 2001 had Duits kanselier Gerhard Schröder (SPD) het plan om de staatskas van pensioenen leeg te roven. Dit zorgde voor heel veel controverse in Duitsland en verschillende partijen, waaronder de CDU, verzetten zich tegen Schröder's plannen. Via een campagne klaagde de CDU over het beleid van Schröder en maakten ze onder andere foto's van

Schröder waarop hij afgebeeld staat als een crimineel (profielfoto, frontale foto, tegen een witte achtergrond). De foto's hadden echter een averechts effect, omdat ze deden denken aan de foto's die gemaakt werden van Joden, zigeuners en criminelen in 1942. De campagne van de CDU kwam om die reden als een boemerang terug in hun gezicht en de socialisten van de SPD zouden de fout van de CDU uitspelen. Het publiek bleek nog steeds erg gevoelig te zijn voor de associatie met Auschwitz. In 2002 zou Schröder dan ook herverkozen worden. Deze casus is een voorbeeld van hoe een bepaald (verkeerd) decoderen van iets een grote impact kan hebben.

We kunnen dan ook besluiten dat een beeld maar correct geïnterpreteerd kan worden als je geheel de context kent waarin het beeld tot stand gekomen is.

Casus: de historicus als rechter: Het Srebrenicarapport

Doordat historici een reputatie hebben opgebouwd om op 'objectieve' wijze te kunnen uitmaken of iets al dan niet gebeurd is, en te kunnen aantonen waarom iets gebeurd is, maakte dat historici meermaals geraadpleegd werden om gevoelige maatschappelijke dossiers te behandelen. Zoals professor Dumolyn die momenteel mee in de commissie zit van de Vlaamse canon. Maar ook het Srebrenicarapport en de moord op Lumumba zijn hier een voorbeeld van.

In 1995 kregen Nederlandse VN-troepen, het zogenaamde 'Dutchbat', de opdracht de moslimenclave te Srebrenica, Bosnië te verdedigen. De Nederlandse troepen hadden een humanitaire opdracht. Op 11 juli trokken Servisch-Bosnische troepen onder het bevel van Ratko Mladic het stadje binnen en richtten een waar bloedbad aan waarbij meer dan 7000 moslims gedood werden. De vraag is of de Nederlandse VN-blauwhelmen, die als opdracht hadden het stadje te beschermen, verantwoordelijkheid dragen voor het bloedbad.

Dit werd onderzocht door het uitgebreide Srebrenicarapport uit 2002 van het NIOD, dat meer dan 3300 pagina's telt : J.C. Blom, P. Romijn, 'Srebrenica, een veilig gebied'. Het rapport is een reconstructie van alle feiten, bevelen en achtergronden, om zo een analyse te maken van de val van de 'safe area' die Srebrenica was. Met dit rapport is het ook makkelijker de verantwoordelijken aan te duiden. Een van de belangrijkste conclusies uit het rapport is dat de Europese politiek hard gefaald heeft bij deze zaak. Vooral het zesmaandelijks roterende voorzitterschap van de Europese Unie vormde een probleem.

Het rapport kon in Nederland op wat kritischer weerwerk rekenen dan het rapport van de Lumumba-commissie in België. De kortere afstand tussen historicus en feit speelt hier hoogstwaarschijnlijk een grote rol. Maar ook het feit dat het onderzoeksteam alleen bepaalde nog steeds gevoelige documenten heeft kunnen inzien en de buitenwereld daar voorlopig geen toegang tot heeft, maakt tegensprekelijke toetsing (zoals de falsificatietechniek van Karl Popper) onmogelijk, wat twijfels zaait over het wetenschappelijk karakter ervan. Toch is het rapport een mooi voorbeeld van het gebruik van technische mogelijkheden en vaardigheden van onderzoekscentra en van het gebruiken van gevoelige – recente en dus niet toegankelijke – archieven. Het rapport is zeer zakelijk (bijna positivistisch), wat een vereiste is bij dergelijke gevoelige dossiers. Hierdoor krijgt de historicus het statuut van iemand die boven zijn eigen tijd staat en er toch uitspraken over kan, mag en zelfs moet doen. Het rapport heeft dan ook een directe impact gehad op het Nederland van na Pim Fortuyn en vóór Theo van Gogh. Ratko Mladic werd trouwens in mei 2011 gevonden en gearresteerd om daarop overgebracht te worden naar Den Haag waar hij zich zal moeten verantwoorden van zijn daden in een opkomend proces.

Casus: de historicus als rechter: de moord op Patrice Lumumba

Deze casus kan in verband gebracht worden met de oorzakelijkheid. Het is een illusie dat hoe dichter we bij de feiten staan, hoe meer we over de zaak weten of kunnen weten. De politieke actualiteit is verantwoordelijk voor het kritisch in vraag stellen van de gebeurtenissen en bepaalt vanuit welke invalshoek we het verleden benaderen. Ook toont deze casus aan dat historici stevast in de positie geduwd worden van rechter over het verleden.

Vijftig jaar geleden, in 1960, verleende België Congo de onafhankelijkheid. Er werden verkiezingen georganiseerd waarbij Kasavubu als president werd verkozen en Patrice Lumumba (lid van de Mouvement National Congolais) als eerste minister.

Op 30 juni werd de onafhankelijkheid officieel overgedragen met feestelijke aangelegenheden. Hierbij hoorde ook een plechtige zitting, waarbij koning Boudewijn en president Kasavubu gingen spreken voor een groot aantal politieke en religieuze leiders. Koning Boudewijn sprak echter met iets teveel paternalisme en had teveel lof voor het beleid van Leopold II. Hierop stond Patrice Lumumba recht en nam zelf het woord. Zijn reactie op Boudewijns speech was erg hard: hij veroordeelde het beleid van de Belgen in Congo. De speech van Lumumba werd door de aanwezige Congolezen met applaus onthaald en een woedende Boudewijn verliet de zaal.

Vanaf dan ontstaat de diabolisering van de politieke figuur Lumumba in de Belgische pers. Lumumba zou het, volgens de een, zelf gezocht hebben door zijn uitdagend gedrag. Langs de andere kant kwamen er dan weer stemmen zoals 'Hitler is nooit zo hard aangepakt als Lumumba'. De pers probeerde de zaak te herleiden tot een probleem tussen personen. Uit een citaat van premier Gaston Eyskens kunnen we afleiden dat er grote spanningen waren tussen Boudewijn en Lumumba. Eyskens zou zelfs een minister van Afrikaanse Zaken aanstellen, namelijk graaf d'Aspremont Lynden.

In Congo zelf voerde Lumumba een onafhankelijke nationalistische politiek, in tegenstelling tot zijn president Kasavubu, die eerder voor een pro-Westerse aanpak stond. Hierdoor ontstonden er verschillende rivaliserende afscheidingsbewegingen, vooral in de rijke provincie Katanga. Congo werd een speelbal tussen het Westen en de Sovjet-Unie, waarop Lumumba zich steeds meer tot de Sovjet-Unie ging richten/gepusht werd. Wat volgt is de afscheiding van de provincies Katanga en Kasai, die onder Westerse invloedssfeer blijven met hun president Moïse Tjombé, terwijl Lumumba een Congolese eenheidsstaat wil.

Ook in de VS zag men een groot gevaar in Lumumba. Ze vreesden dat hij wel eens een communistische revolutie zou kunnen starten in Congo, iets wat ze koste wat het kost wilden vermijden. De paniek in het Amerikaanse kamp blijkt onder meer in een telegram van Allen Dulles, een toenmalig lid van de CIA, dat verstuurd werd op 26 augustus 1960. Hij sprak hierin over de 'removal of Lumumba' (later bevestigd door de commissie-Church in 1975). President Eisenhower had het op 18 augustus al over de 'elimination of Lumumba' (bevestigd door de Washington Post op 8 augustus 2000, door een getuigenis van R. Johnson die ten tijde van de gebeurtenissen bij de National Security Council werkte). Dankzij de chaos die heerste in het land zou een eventuele moord op Lumumba kunnen verdoezeld worden. Men zou de moord kunnen laten lijken op een binnenlandse afrekening.

Wanneer Lumumba op 3 september 1960 officieel de steun ontvangt van de Sovjet-Unie, is dit voor de Verenigde Staten het bewijs dat Congo overhelpt naar het linkse kamp en dat ingrijpen noodzakelijk is. Op 5 september zet Kasavubu (met steun van de Verenigde Staten) Lumumba af. Een dag later echter, slaagt deze erin om op zijn beurt Kasavubu af te zetten. Zo zetten beide heren elkaar buitenspel. In de volgende weken ontstond er enorme chaos in Congo. Met een legeropstand werpt Mubutu zich op als de nieuwe machtshebber. Hij plaatst Lumumba onder huisarrest in Leopoldstad. Zelfs de Secretaris-Generaal van de VN, Dag Hammarskjöld, komt zich moeien met de zaak, wat wijst op de grote chaos en belangen die op het spel stond.